ΕΘΝΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ

Τα ισχυρά χαρτιά της Κρήτης σε ένα περιβάλλον προκλήσεων

Τζέση Βουμβάκη, Deputy Chief Economist

Νοέμβριος 2022

Σύνοψη (1/4)

- *Με βασικό στήριγμα τον τουρισμό και τον αγροδιατροφικό τομέα, **η Κρήτη κατάφερε να βγει από την κρίση της πανδημίας με ενισχυμένα μερίδια στις διεθνείς αγορές**. Οι τουριστικές της επιδόσεις της κατά το πρώτο 8μηνο του 2022 προσέγγισαν τα επίπεδα του 2019 (93% του 2019 σε διανυκτερεύσεις ξένων τουριστών, έναντι 89% στη λοιπή Ελλάδα και 86% στη Μεσόγειο), ενώ ανοδικά κινήθηκαν οι εξαγωγές αγαθών (με την Κρήτη να αυξάνει το μερίδιο της στην ΕΕ κατά 10%).*

- *Στην τρέχουσα συγκυρία έντονων προκλήσεων (με υψηλές πληθωριστικές πιέσεις και χαμηλή καταναλωτική εμπιστοσύνη σε κύριες ευρωπαϊκές αγορές), η Κρήτη **διατηρεί δυναμικές προοπτικές και υψηλό επενδυτικό ενδιαφέρον**. Ειδικότερα, βάσει ερευνών της ΕΤΕ, η δυναμική επενδυτική ορμή της χώρας (με ενεργά σχέδια ανάπτυξης για το 60% των ελληνικών ΜμΕ, έναντι 45% την προηγούμενη δεκαετία), εμφανίζεται ακόμα πιο έντονη στην Κρήτη. Συγκεκριμένα, το μερίδιο της Κρήτης στις επενδύσεις της χώρας εκτιμάται ότι θα συνεχίσει τη σταθερά ανοδική του πορεία κατά την επόμενη πενταετία, προσεγγίζοντας το 6,5% (από 4,2% στις αρχές της δεκαετίας του 2000).*

- ***Σε πιο μεσοπρόθεσμο ορίζοντα, οι προοπτικές του τόπου δείχνουν ακόμα πιο ευνοϊκές**, οι προκλήσεις του σημερινού περιβάλλοντος υπάρχουν τα εχέγγυα να μετατραπούν σε ευκαιρίες. Παράμετρο-κλειδί αποτελεί η κινητοποίηση του ευρωπαϊκού μηχανισμού όσον αφορά την παροχή έκτακτων κονδυλίων (μέσα από τα προγράμματα του Ταμείου Ανάκαμψης και του ενεργειακού σχεδίου REPowerEU). Συγκεκριμένα, **σημαντική είναι η βαρύτητα που δίνεται στην αναβάθμιση υποδομών** (απορροφώντας σχεδόν το 1/3 των διαθέσιμων πόρων), δίνοντας έτσι την ευκαιρία στην Ελλάδα να περιορίσει την υστέρησή της έναντι της Ευρώπης. Σημειώνεται ότι οι επενδύσεις υποδομών στην Ελλάδα την τελευταία δεκαετία ήταν περίπου 5% του ΑΕΠ ετησίως έναντι άνω του 6% κατά μέσο όρο στην ΕΕ, δημιουργώντας έτσι ένα σωρευτικό επενδυτικό κενό υποδομών άνω των €30 δις.*

Σύνοψη (2/4)

- *Με βάση εκκίνησης τους διαθέσιμους αυτούς πόρους για την αναβάθμιση υποδομών, η Κρήτη μπορεί να κεφαλαιοποιήσει τις τρέχουσες εξελίξεις και να* ***αξιοποιήσει τη γεωγραφική της θέση στο σταυροδρόμι τριών ηπείρων για να καταστεί οικονομικός κόμβος τόσο για την χώρα όσο και για την Ευρώπη.***

- *Σχηματοποιώντας την πορεία ανάπτυξης της Κρήτης σε μορφή πυραμίδας,* ***οι κρίσιμες αυτές υποδομές τοποθετούνται στη βάση*** *της και σε αντιστοιχία με τους πυλώνες του Ταμείου Ανάκαμψης κατατάσσονται σε τρεις πυλώνες:*

  - ✓ ***Ενεργειακός κόμβος:*** *Με την πράσινη μετάβαση να αποτελεί βασική προτεραιότητα της ευρωπαϊκή πολιτικής και την πρόσφατη γεωπολιτική κρίση να δημιουργεί άμεση ανάγκη για απεξάρτηση από ρωσικές εισαγωγές ενέργειας (σχεδόν ¼ της ευρωπαϊκής κατανάλωσης ενέργειας προ κρίσης), ο ενεργειακός χάρτης της Ευρώπης ανασχεδιάζεται ενώ οι στόχοι για ΑΠΕ γίνονται ακόμα πιο φιλόδοξοι. Στο νέο αυτό περιβάλλον, το υψηλό αιολικό δυναμικό της Κρήτης αποκτά βαρύνουσα σημασία, ενώ παράλληλα η ανακατεύθυνση των ροών ενέργειας με στόχο την ενεργειακή ασφάλεια της ΕΕ καθιστά τις διεθνείς ηλεκτρικές συνδέσεις με κέντρο την Κρήτη ύψιστης σημασίας.*

  - ✓ ***Ψηφιακός κόμβος:*** *Με την παγκόσμια οικονομία να κινείται με γρήγορους ρυθμούς ψηφιοποίησης και τις ανάγκες για μεταφορά δεδομένων να ακολουθούν εκρηκτική πορεία, υποβρύχια καλώδια οπτικών ινών σύνδεσης της Ευρώπης με την Ασία και την Αφρική προσεγγίζουν την Κρήτη. Ως συνεπακόλουθο, η Κρήτη ξεκινά να ελκύει εμβληματικές επενδύσεις σε data centres και κέντρα τεχνολογίας.*

  - ✓ ***Κόμβος μεταφορών****: Καίριες επενδύσεις στο οδικό και στο λιμενικό δίκτυο του νησιού είναι σε πορεία ενεργοποίησης, ενώ το δεύτερο μεγαλύτερο αεροδρόμιο της χώρας σχεδιάζεται στο Καστέλι. Συνεπώς, παράλληλα με την αξιοποίηση της ανοδικής διεθνούς επιβατικής κίνησης (με μέση ετήσια αύξηση της τάξης του 3%), ευκαιρίες δημιουργούνται τόσο στον τομέα της μεταφόρτωσης εμπορευματοκιβωτίων όσο και στον τομέα ανεφοδιασμού πλοίων.*

Σύνοψη (3/4)

- *Έχοντας με τις υποδομές θεμελιώσει τη βάση της πυραμίδας,* ***τα συγκριτικά πλεονεκτήματα του νησιού*** *(κυρίως λόγω κλιματολογικών συνθηκών) μπορούν να ξεκλειδώσουν την πλήρη δυναμική τους:*

  - ✓ ***Τουρισμός:*** *Προικισμένη από τη φύση με μοναδικά χαρακτηριστικά (όπως υψηλή ηλιοφάνεια, εντυπωσιακές παραλίες, μοναδικά φαράγγια), η Κρήτη έχει αξιοποιήσει σε μεγάλο βαθμό το δυναμικό της. Συγκεντρώνοντας το ¼ των ελληνικών ξενοδοχείων 4-5 αστέρων και φιλοξενώντας το ⅓ των ξένων τουριστών που διανυκτερεύουν στην Ελλάδα, η Κρήτη αποτελεί το αδιαμφισβήτητο βαρύ πυροβολικό του τουρισμού της χώρας. Βάσει αυτών των δεδομένων, στοίχημα για το νησί αποτελεί η επιμήκυνση της σεζόν και η προσέλκυση τουριστών υψηλού εισοδήματος – παράμετροι που ευθέως τροφοδοτούνται από τη βελτίωση των υποδομών μεταφορών, ψηφιοποίησης και «πράσινης» μετάβασης.*

  - ✓ ***Αγροδιατροφή:*** *Με τριπλάσια παραγωγικότητα γης σε σχέση με την υπόλοιπη Ελλάδα, η Κρήτη καλύπτει το 10% της ελληνικής αγροτικής παραγωγής, ενώ παράλληλα επιτυγχάνει τιμές κατά 20% υψηλότερες σε σχέση με τη λοιπή χώρα στις διεθνείς αγορές (συγκεντρώνοντας παράλληλα υψηλό ποσοστό ελληνικών ΠΟΠ). Μέσω των σχεδιαζόμενων επενδύσεων υποδομών μεταφορών, ψηφιοποίησης και ενεργειακής αναβάθμισης, ο κλάδος αγροδιατροφής μπορεί να ενισχύσει την επενδυτική του ελκυστικότητα, δημιουργώντας έτσι ανοδικές τάσεις όσον αφορά την εξωστρέφεια και το ποσοστό τυποποίησης της αγροτικής παραγωγής.*

Σύνοψη (4/4)

- *Στην κορυφή της πυραμίδας ανάπτυξης της Κρήτης, τοποθετείται το «διαμάντι» του τόπου: η ακαδημαϊκή καινοτομία, η οποία μπορεί να λειτουργήσει ως πολλαπλασιαστής ανατροφοδοτώντας τα υπόλοιπα μέρη. Ενώ **η Κρήτη ήδη αποτελεί ακτινοβόλο ακαδημαϊκό κέντρο** (με υψηλές σχετικές δαπάνες R&D, κορυφαία ακαδημαϊκά ιδρύματα και ερευνητικά κέντρα), **υστέρηση παρατηρείται όσον αφορά την εφαρμοσμένη αξιοποίηση του ερευνητικού δυναμικού** (με το επιχειρηματικό R&D να ανέρχεται σε μόλις 12% του ακαδημαϊκού, έναντι 200% στην Ευρώπη). Τα περιθώρια ανάπτυξης στον τομέα αυτό είναι τεράστια και εκτείνονται από ανάπτυξη τεχνολογιών ενεργειακής μετάβασης σε δημιουργία συστημάτων έξυπνων μεταφορών μέχρι την αξιοποίηση επαυξημένης πραγματικότητας στον τουρισμό και την παραγωγή κατάλληλων σπόρων στη γεωργία. Επιπλέον, η εφαρμοσμένη καινοτομία είναι κρίσιμη για την επίτευξη ισόρροπης ανάπτυξης, καθώς μπορεί να προσφέρει λύσεις σε ζητήματα ανταγωνιστικών χρήσεων γης (όπως, για παράδειγμα, η ιδέα των πλωτών νησίδων ΑΠΕ μακριά από τις τουριστικές ακτές, η οποία αναπτύσσεται με συμμετοχή επιστημόνων από την Κρήτη).*

- *Ενώ τα επιμέρους μέρη της πυραμίδας ανάπτυξης της Κρήτης είναι παρόντα και με μικρές σπίθες να είναι ήδη ορατές, οι **καταλύτες για την ουσιαστική ενεργοποίησή της και την ανάπτυξη συνεργειών** είναι:*

  - ✓ ***Η διάθεση των επιχειρήσεων για συνεργασία**: Το διαχρονικά αδύναμο σημείο της Ελλάδας όσον αφορά τη συνεργατική διάθεση φαίνεται σιγά σιγά να αλλάζει, με τον επιχειρηματικό τομέα να δείχνει σημάδια ωρίμανσης καθώς πλέον άνω του ½ των ΜμΕ έχει θετική στάση προς τις συνεργασίες, έναντι μόλις ¼ το 2018.*

  - ✓ ***Η διάθεση των επιχειρήσεων για επενδύσεις**: Μετά από πολλά χρόνια αδύναμης επενδυτικής δραστηριότητας, το ½ των ΜμΕ δηλώνει ενεργό ενδιαφέρον για αξιοποίηση πόρων του Ταμείου Ανάκαμψης, με την Κρήτη να έχει εντονότερο προσανατολισμό σε πράσινες και ψηφιακές επενδύσεις.*

- *Έτσι σκιαγραφείται ο δυνητικός δρόμος ανάπτυξης της Κρήτης, ο οποίος για να υλοποιηθεί απαιτεί **ολιστική στήριξη**. Ειδικότερα, πέρα από επιμέρους επιχειρηματικά σχέδια, παράλληλα είναι ύψιστης σημασίας να χρηματοδοτηθούν οι κρίσιμες υποδομές και η εφαρμοσμένη καινοτομία, καθώς αποτελούν στοιχεία που δρουν πολλαπλασιαστικά στις αποδόσεις του συνόλου των επενδύσεων που πραγματοποιούνται. Κατέχοντας μια μοναδική γεωγραφική θέση ως **το νοτιότερο σημείο της Ευρώπης**, η Κρήτη σήμερα έχει την ευκαιρία να επανακτήσει το φυσικό της ρόλο ως προπύργιο δημιουργίας και ανάπτυξης.*

Διεθνές περιβάλλον

Βραχυπρόθεσμες προκλήσεις

Μεσοπρόθεσμες ευκαιρίες

Σε ένα περιβάλλον υψηλής αβεβαιότητας, η Ευρώπη αμύνεται με όλες τις δυνάμεις της

Βασικοί παράγοντες συγκυρίας

Τιμή ΦΑ (€/MWh)

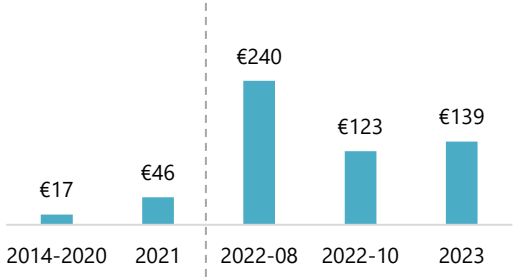

Επιτόκια ΕΚΤ

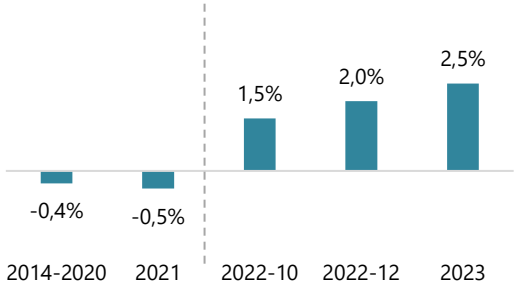

Ευρωπαϊκοί Πόροι Στήριξης

2021-2027, % ετήσιο ΑΕΠ

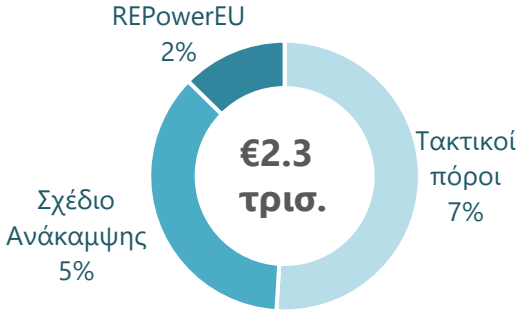

Βασικές μακροοικονομικές μεταβλητές

ΑΕΠ ευρωζώνης

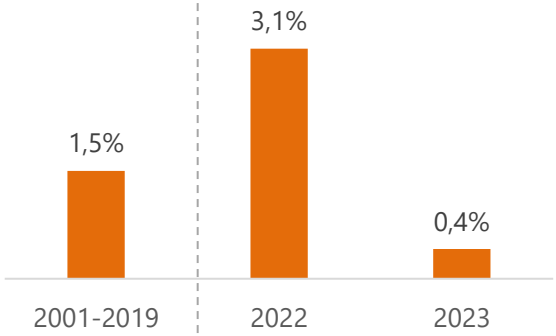

Πληθωρισμός ευρωζώνης

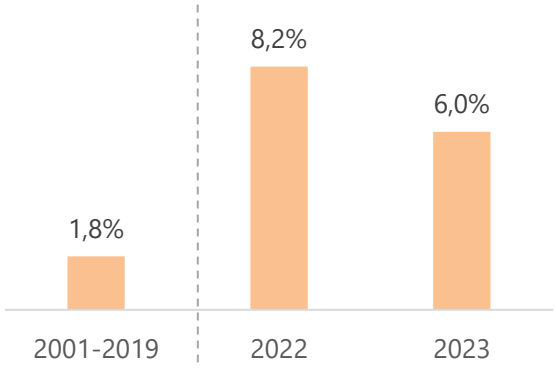

Πηγές: Bloomberg, Eurostat, EU Commission, IMF, OECD, ECB, Εκτιμήσεις Δ/νσης Οικ. Ανάλυσης ΕΤΕ

Διεθνές περιβάλλον

Βραχυπρόθεσμες προκλήσεις

Μεσοπρόθεσμες ευκαιρίες

Επενδύσεις και Εξαγωγές είναι οι πυλώνες της ελληνικής οικονομίας το 2023

ΑΕΠ: Κινητήριες δυνάμεις

συνεισφορά στον ετήσιο ρυθμό μεταβολής (σε % μονάδες)

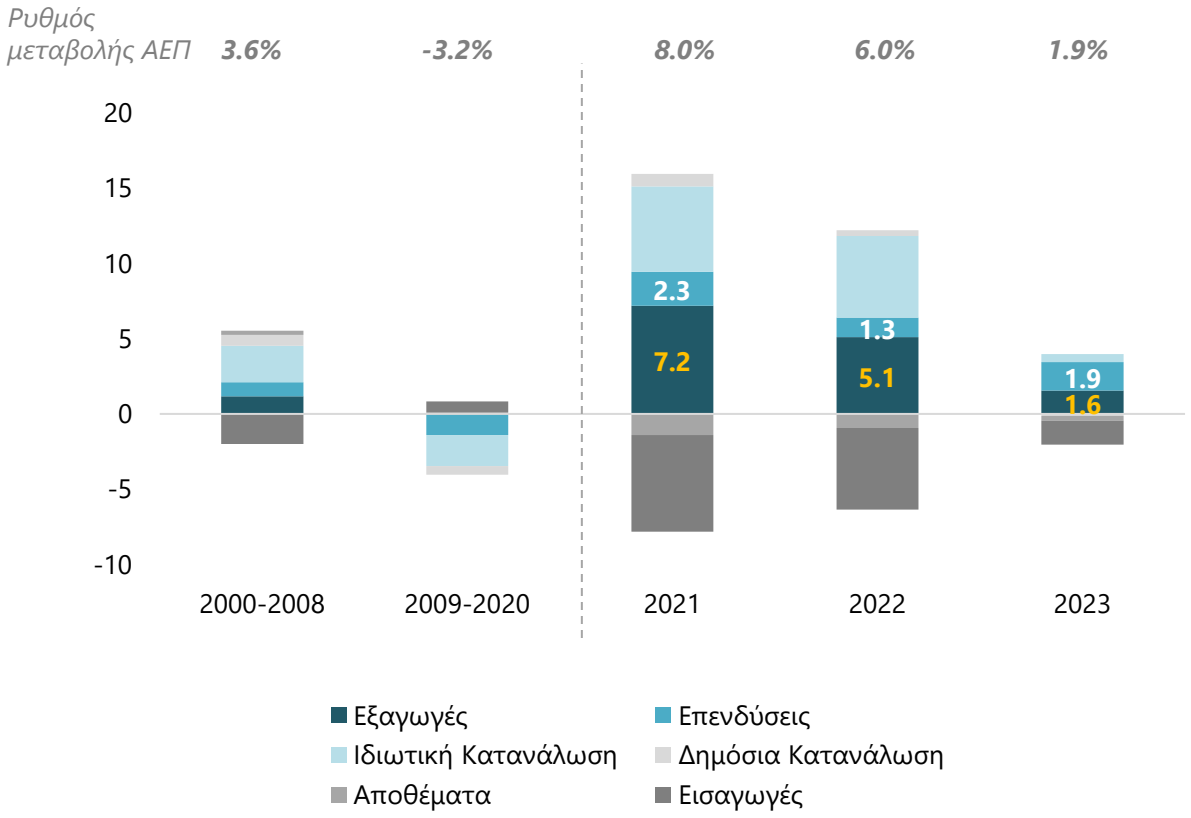

Πηγές: Eurostat, ΕΛΣΤΑΤ, Εκτιμήσεις Δ/νσης Οικ. Ανάλυσης ΕΤΕ

Πληθωρισμός και επίδραση ενέργειας

σε % μονάδες

+26% κόστος βιομηχανίας και γεωργίας
έναντι μ.ο. 5ετιας

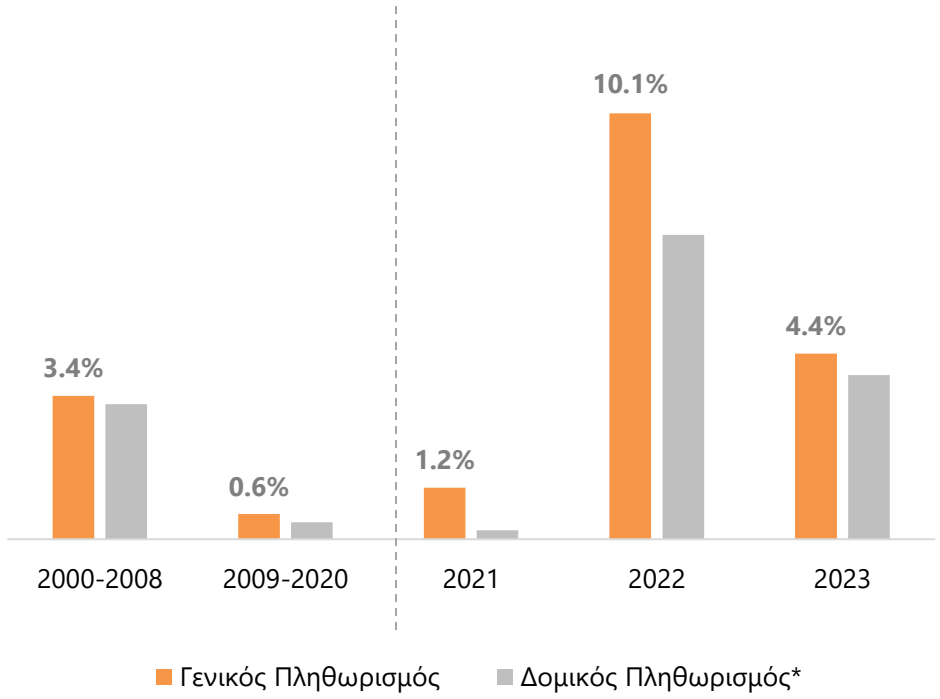

**εξαιρουμένων των τιμών των τροφίμων και της ενέργειας*

Δια πυρός και σιδήρου, οι ελληνικές επιχειρήσεις παραμένουν σε τροχιά ανάπτυξης

Πωλήσεις επιχειρηματικού τομέα

€ δισ.

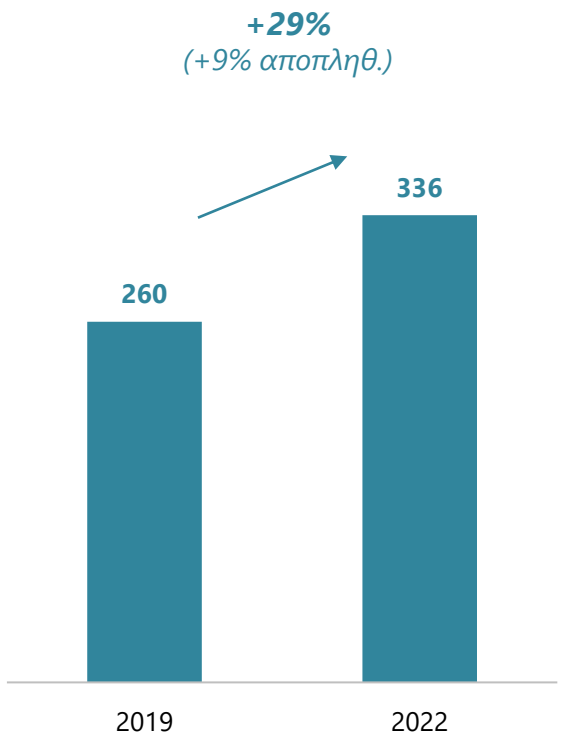

ΠΡΩΤΙΕΣ ΕΛΛΑΔΑΣ στην ΕΕ
μεταβολή διετίας

ΚΛΑΔΙΚΕΣ ΠΩΛΗΣΕΙΣ

έναντι του 2019

+40% το 2023
έναντι 2019
(+16% αποπληθ.)

Πηγές: ΕΛΣΤΑΤ, Eurostat, Εκτιμήσεις ΕΤΕ

**εξαιρουμένων των κλάδων πετρελαίου και τροφίμων*

Η Ελλάδα κερδίζει μερίδια στην Ευρώπη, με την Κρήτη να ακολουθεί την τάση

ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ

Ελλάδα

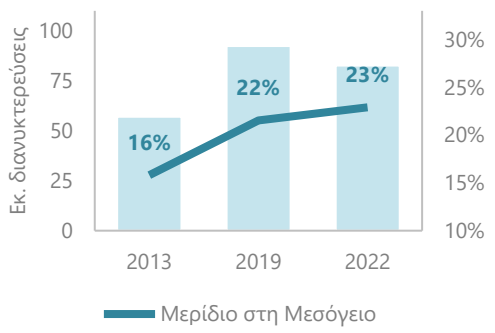

Κρήτη

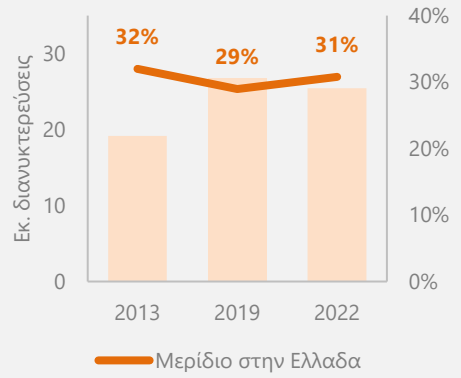

** διανυκτερεύσεις αλλοδαπών σε ξενοδοχεία*

ΕΞΑΓΩΓΕΣ ΤΡΟΦΙΜΩΝ

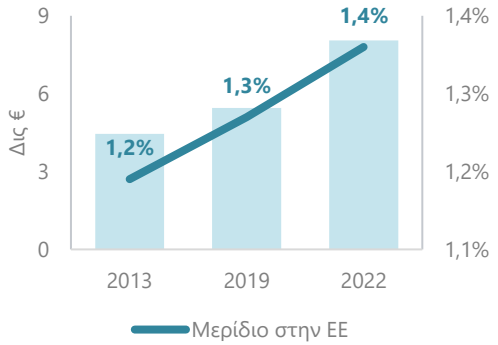

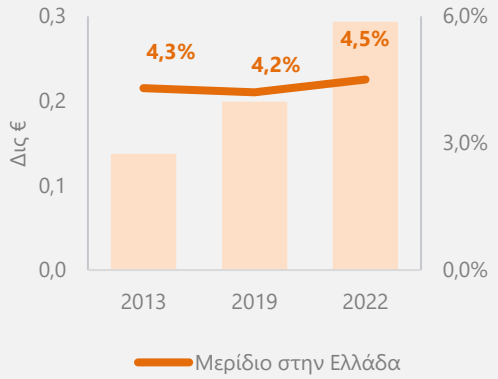

ΛΟΙΠΕΣ ΕΞΑΓΩΓΕΣ

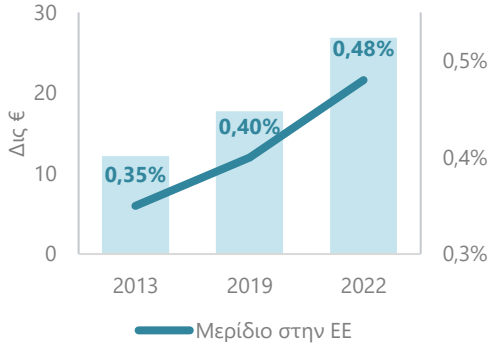

**εκτός πετρελαιοειδών*

Πηγές: Eurostat, ΕΛΣΤΑΤ, Σύνδεσμος Εξαγωγέων Κρήτης

Έτος υψηλής αβεβαιότητας το 2023, με αντίβαρο την υγιή επενδυτική διάθεση των επιχειρηματιών

ΚΙΝΔΥΝΟΙ

ΕΝΕΡΓΕΙΑ

% ΜμΕ

ΥΦΕΣΗ ΕΕ

*Καθίζηση δείκτη εμπιστοσύνης**

**2022 ως απόκλιση από 20ετή μέσο όρο*

ΕΛΛΕΙΨΗ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

*Περιοριστικός παράγοντας**

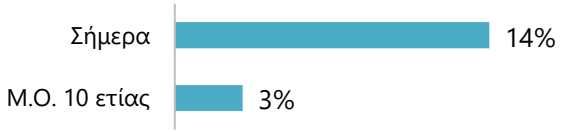

** σε κλάδους έντασης εργασίας*

ΑΝΤΙΒΑΡΟ

Ενεργά σχέδια ανάπτυξης

(% επιχειρήσεων)

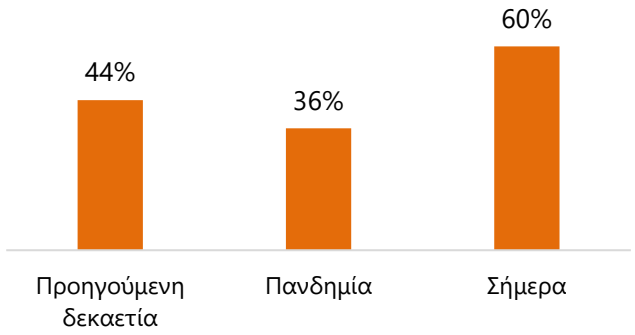

Μερίδιο Κρήτης στις επενδύσεις Ελλάδας

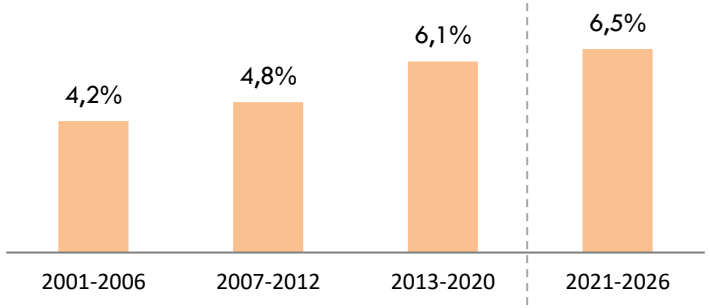

Πηγές: European Commission, Eurostat, ΕΛΣΤΑΤ, Έρευνα ΕΤΕ σε ΜμΕ

Διεθνές περιβάλλον

Βραχυπρόθεσμες προκλήσεις

Μεσοπρόθεσμες ευκαιρίες

Η μεγάλη ευκαιρία της Ελλάδας να κλείσει το κενό υποδομών της

ΕΚΤΑΚΤΟΙ ΠΟΡΟΙ ΕΕ

RRF και REPowerEU (σε δισ. €)

+13 δις ΔΑΝΕΙΑ

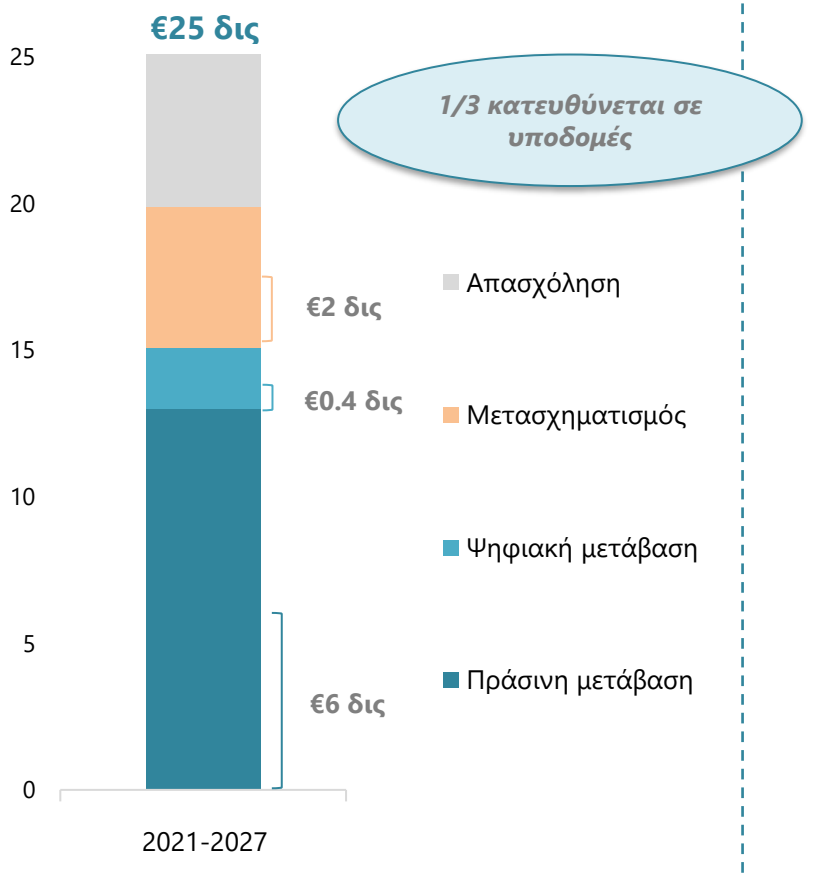

1/3 κατευθύνεται σε υποδομές

ΕΠΕΝΔΥΤΙΚΟ ΚΕΝΟ

Επενδύσεις υποδομών*, % ΑΕΠ

Κενό ~€32 δις

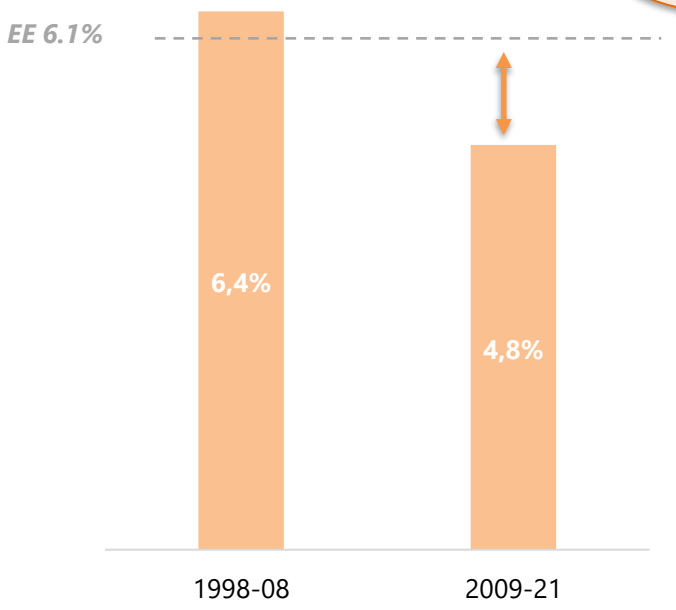

** από κλάδους υποδομών (ενέργεια, κατασκευές, μεταφορές, πληροφορική, δημόσιος τομέας)*

Πηγές: European Commission, Eurostat, Εκτιμήσεις ΕΤΕ

Η Κρήτη μπορεί να μετατρέψει τις προκλήσεις σε ευκαιρίες, αξιοποιώντας τη μοναδική γεωγραφική της θέση

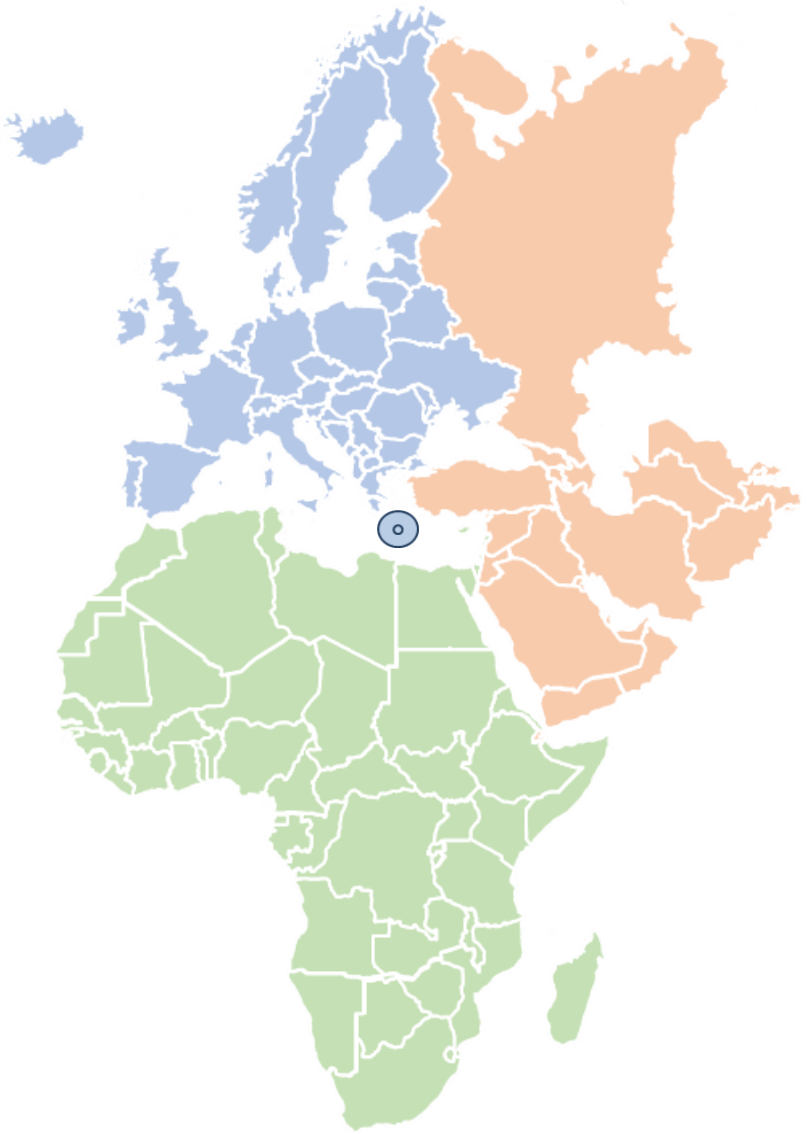

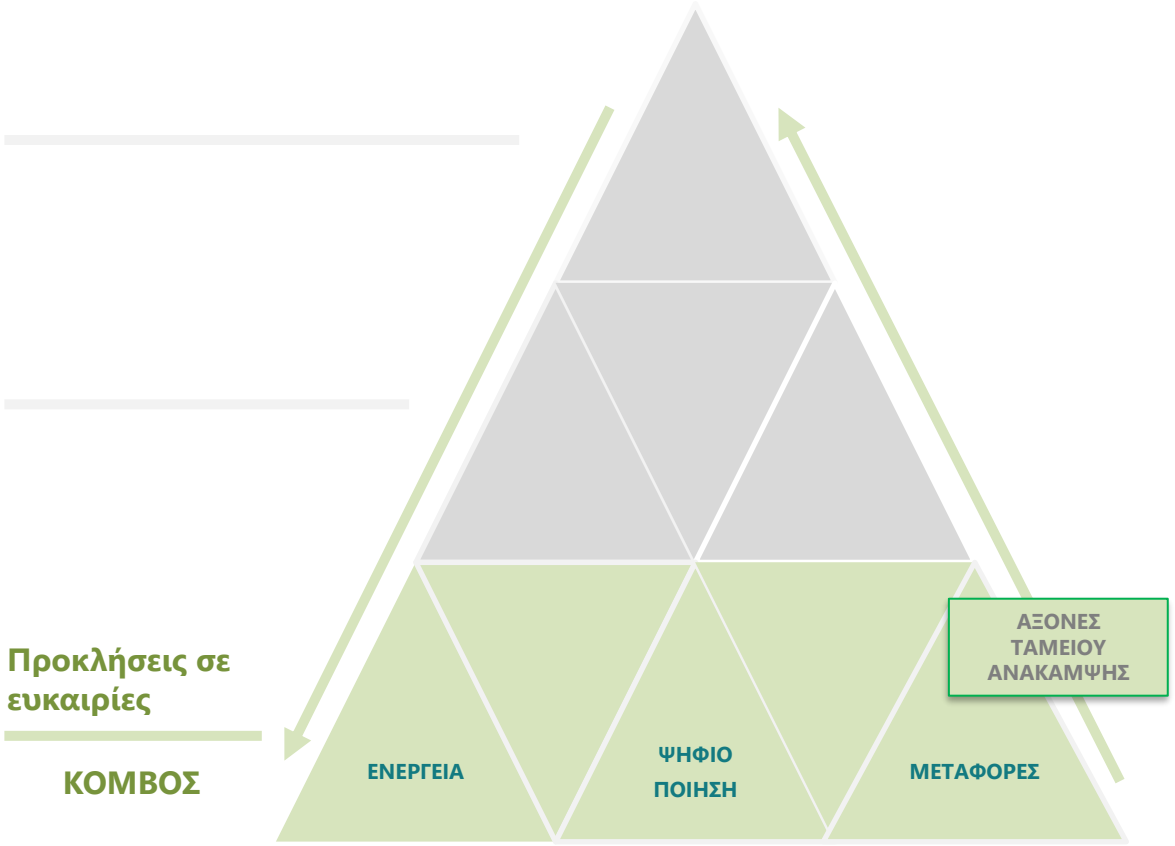

Η ευκαιρία του κόμβου ενέργειας

EU Green Deal

Ηλεκτρισμός

(% κατανάλωσης ενέργειας)

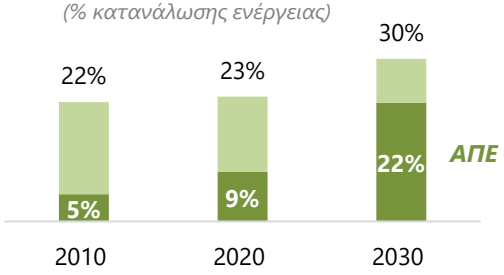

Κρίση Ρωσίας

Κατανάλωση Ενέργειας

Mtoe

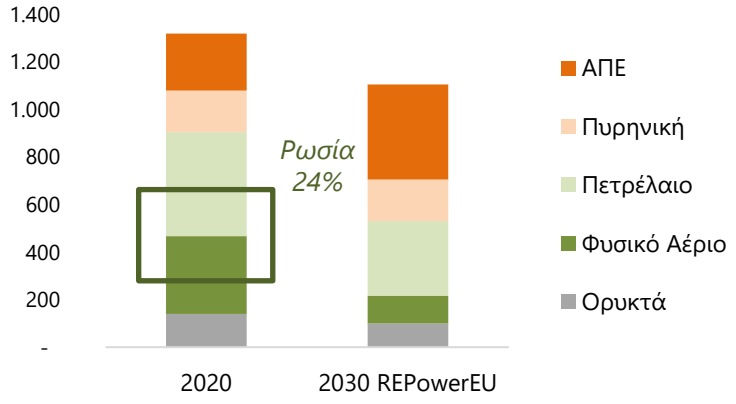

Πηγές: Eurostat, European Commission, Εκτιμήσεις ΕΤΕ

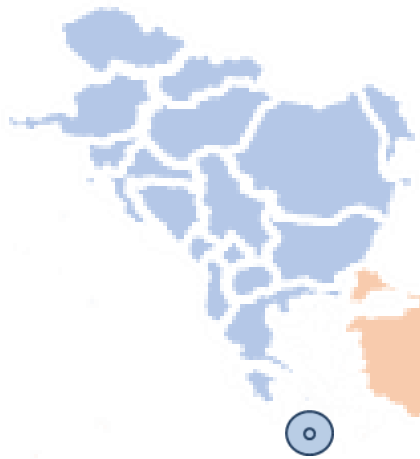

- ***Κατανάλωση ενέργειας ΝΑ Ευρώπης:***
  9πλάσια έναντι Ελλάδας

Παραγωγή ΑΠΕ

Εγκατεστημένη ισχύς ΑΠΕ ~300 MW
με μεγιστη δυναμικότητα x10 (σχεδόν αυτάρκεια)
[Κρήτη: 2πλάσια απόδοση ανέμου από ΕΕ]

Αποθήκευση ΑΠΕ

Αντλησιοταμίευση στο Αμάρι: Το μεγαλύτερο υβριδικό έργο στην Ευρώπη για την παραγωγή καθαρής ενέργεια (230 MW)

Διασυνδέσεις

Ηλεκτρική σύνδεση με ηπειρωτική Ελλάδα, Ασία και Αφρική [Αίγυπτος: 2πλασια απόδοση ήλιου απο ΕΕ]]
Σύνδεση ΕΕ με Μ. Ανατολή για ΦΑ και υδρογόνο

Η ευκαιρία του ψηφιακού κόμβου

ΠΑΓΚΟΣΜΙΑ ΨΗΦΙΑΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ

Διαδικτυακοί χρήστες
(δισ.)

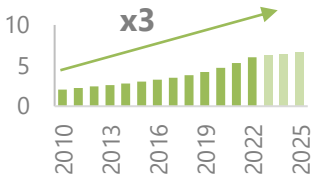

Ηλεκτρονικές πωλήσεις
(% πωλήσεων)

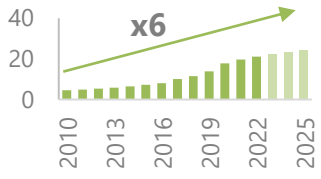

Machine to machine
(δισ. συνδέσεις)

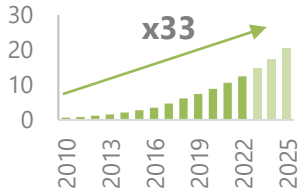

Internet of Things
(δισ. συνδέσεις)

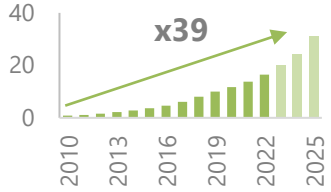

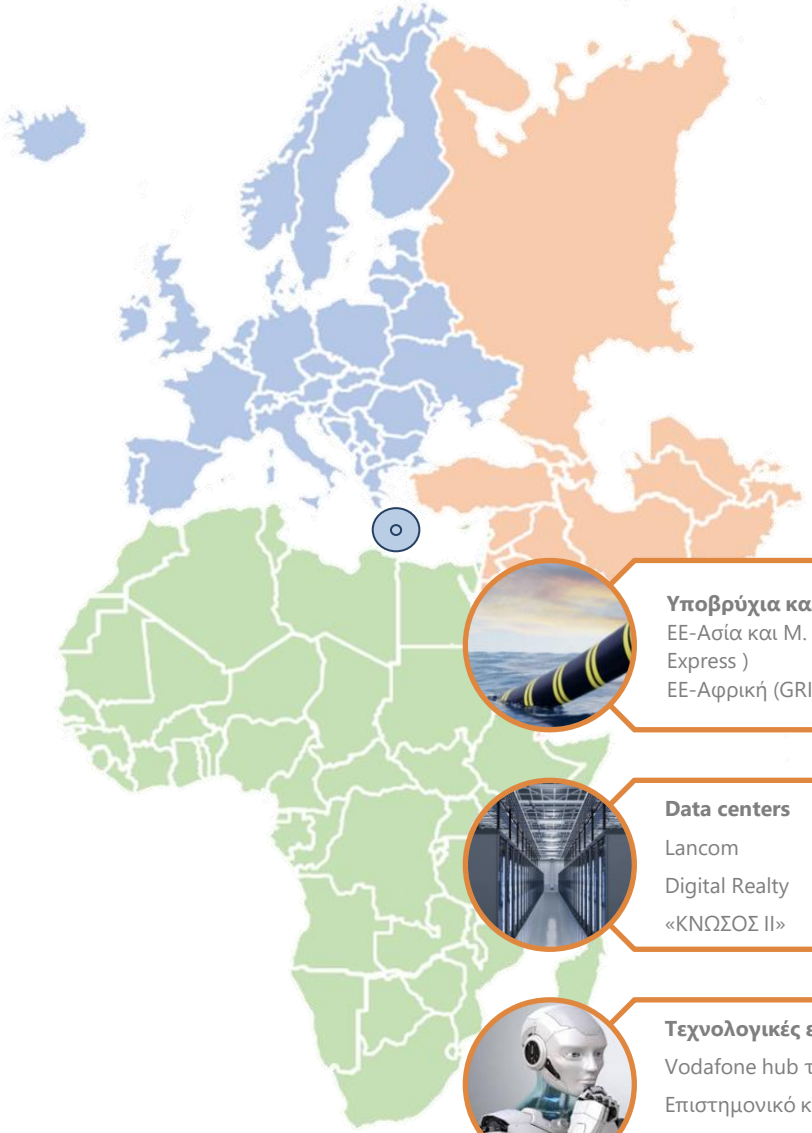

Υποβρύχια καλώδια οπτικών ινών
ΕΕ-Ασία και Μ. Ανατολη (Blue, India Europe Express)
ΕΕ-Αφρική (GRID Telecoms, 2A Africa)

Data centers
Lancom
Digital Realty
«ΚΝΩΣΟΣ ΙΙ»

Τεχνολογικές επενδύσεις
Vodafone hub τεχνολογίας
Επιστημονικό και Τεχνολογικό Πάρκο Κρήτης
7% startups

Πηγές: ITU statistics, www.statista.com, Εκτιμήσεις ΕΤΕ

Η ευκαιρία του κόμβου μεταφορών

ΔΙΕΘΝΗΣ ΕΠΙΒΑΤΙΚΗ ΚΙΝΗΣΗ

Κίνηση επιβατών
(τρισ. επιβάτες*χλμ)

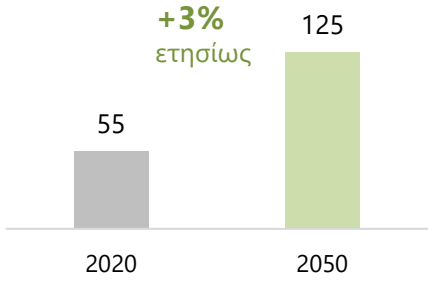

Ετήσιες επενδύσεις παγκοσμίως
(τρισ. δολάρια, ετήσιος μ.ο.)

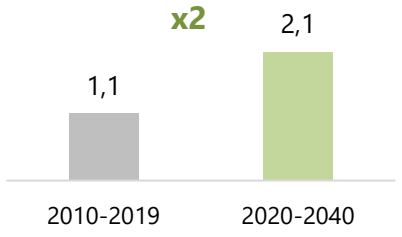

Πηγές: Eurostat, Global Infrastructure Outlook, OECD

Αεροπορικές συνδέσεις
Καστέλι: 2ο μεγαλύτερο αεροδρόμιο της Ελλάδας
[το μόνο που χτίζεται στη ΝΑ Ευρώπη]

Λιμενικές συνδέσεις
Λιμάνι Ηρακλείου: Εκκίνηση και σταθμός κρουαζιέρας
Υδατοδρόμια και Μαρίνες

Οδικές συνδέσεις
ΒΟΑΚ - Το μεγαλύτερο οδικό έργο στην ΕΕ
ΝΟΑΚ - εγκάρσιες συνδέσεις με ΒΟΑΚ

Η Κρήτη είναι ένας τόπος προικισμένος από τη φύση

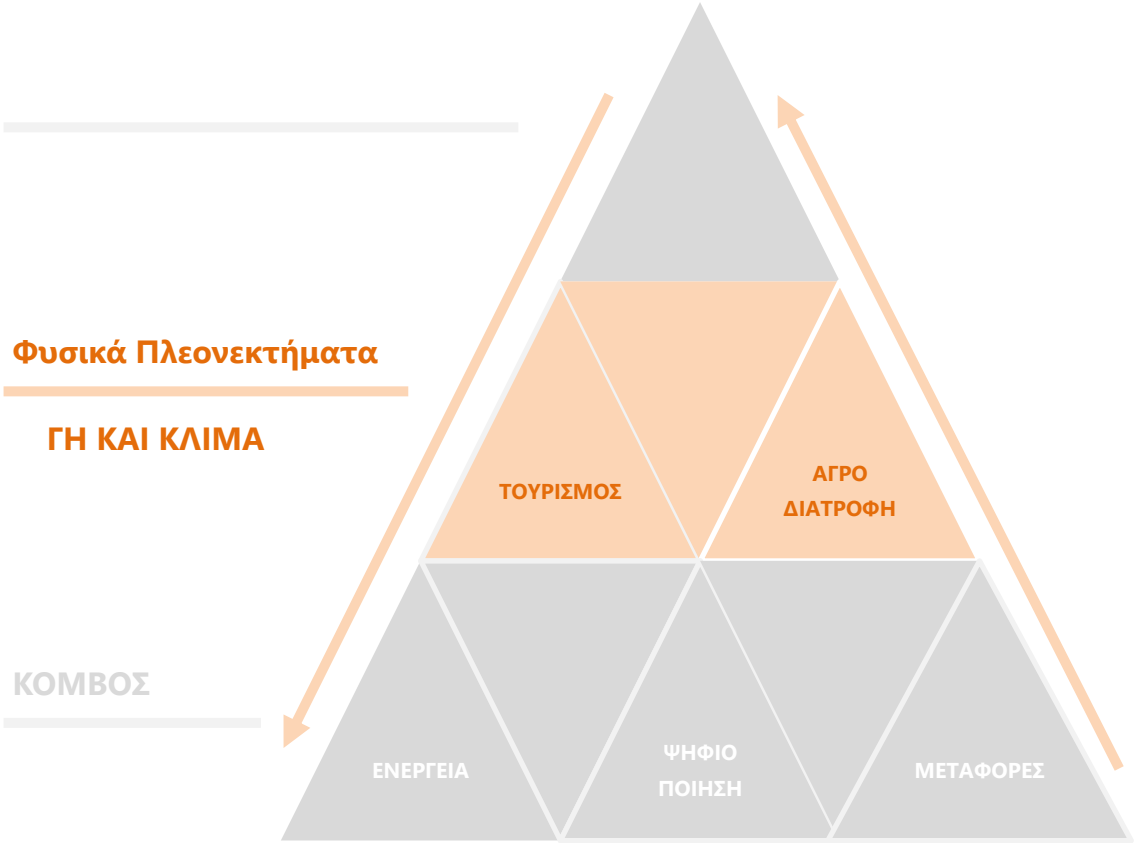

Πηγές: Έρευνα ΕΤΕ σε μικρομεσαίες επιχειρήσεις

Τουρισμός – το πρώτο ισχυρό χαρτί της Κρήτης

Εποχικότητα
(Ιούνιος-Αύγουστος)

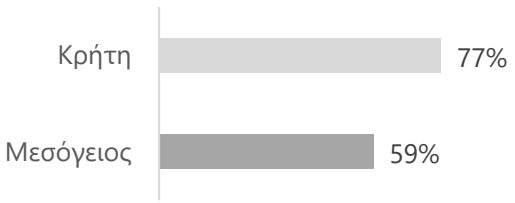

Δαπάνη ανά διανυκτέρευση
(€/διανυκτέρευση)

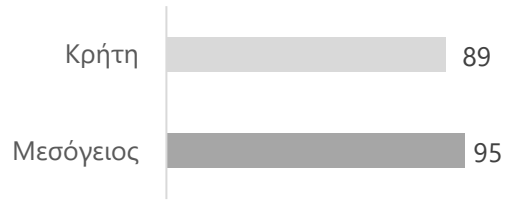

Επέκταση περιόδου και Τουρίστες υψηλού εισοδήματος

- ***Μεταφορές*** *– Αεροδρόμιο-κόμβος, Βάση και σταθμός κρουαζιέρας, Συνεδριακός τουρισμός*
- ***Ενέργεια*** *– Πράσινο πρόσημο, Πλεονέκτημα κόστους*
- ***Ψηφιοποίηση*** *– Ψηφιακοί νομάδες*

✓ *59% θεωρεί τις Υποδομές ως βασικότερο άξονα ανάπτυξης*

Πηγές: Eurostat, Τράπεζα Ελλάδος, Εκτιμήσεις ΕΤΕ

Αγροδιατροφή – το δεύτερο ισχυρό χαρτί της Κρήτης

ΠΑ βιομηχ. τροφίμων
% αγροτικής παραγωγής

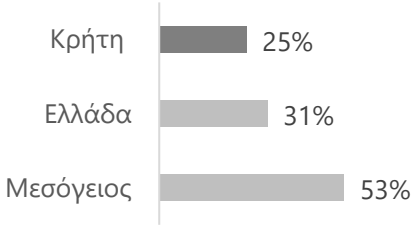

Εξαγωγές συσκευασμένου ελαιόλαδου
% εξαγωγών

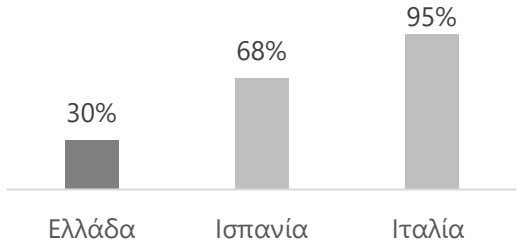

Τυποποίηση και Εξαγωγές

- ***Μεταφορές*** *– Διευκόλυση εξαγωγών, Ενίσχυση τουρισμού*
- ***Ενέργεια*** *– Πράσινο πρόσημο, Πλεονέκτημα κόστους*
- ***Ψηφιοποίηση*** *– Έξυπνη γεωργία*

✓ *65% θεωρεί τις Υποδομές ως βασικότερο άξονα ανάπτυξης*

Πηγές: Eurostat, Εκτιμήσεις ΕΤΕ

Ακτινοβολεί η Κρήτη ως ακαδημαϊκό κέντρο έρευνας και καινοτομίας

Δημόσιες δαπάνες έρευνας & ανάπτυξης
(%ΑΕΠ)

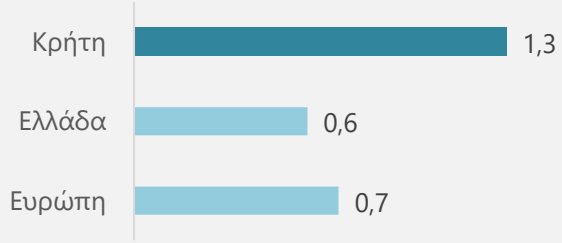

ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΕΣ
30% υψηλότερα από ΕΕ

Ο άσος στο μανίκι

ΑΝΘΡΩΠΙΝΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ

ΓΗ ΚΑΙ ΚΛΙΜΑ

ΚΟΜΒΟΣ

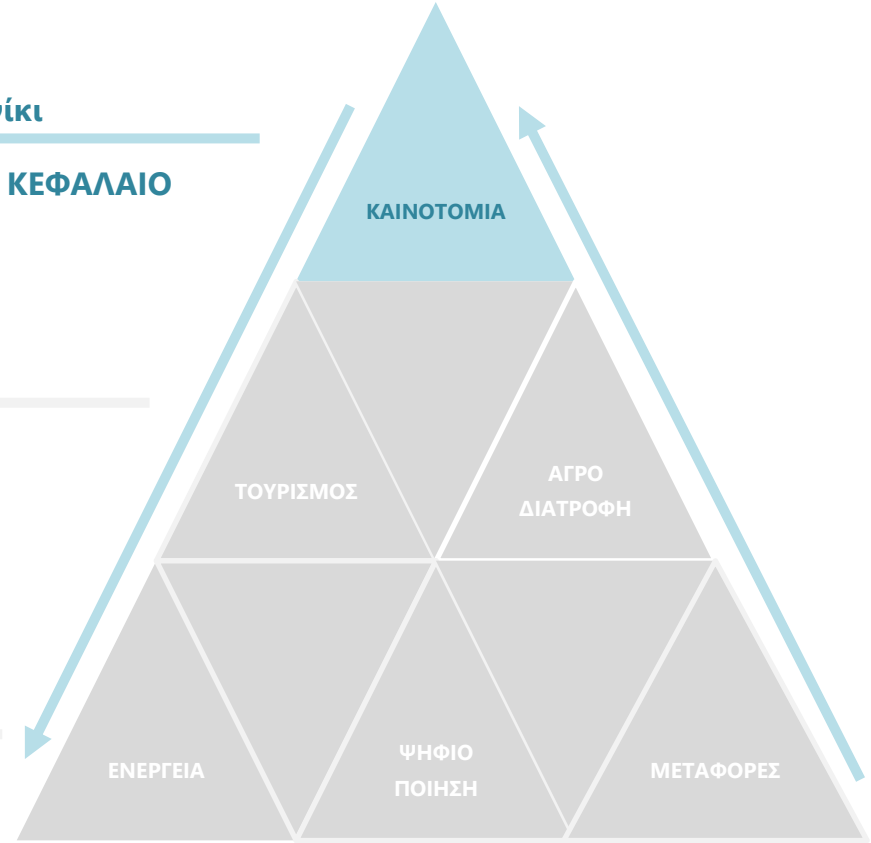

Πηγές: Eurostat,, Εκτιμήσεις ΕΤΕ

Κλειδί ανάπτυξης αποτελεί η εφαρμοσμένη αξιοποίηση του πλούτου ιδεών που παράγονται στην Κρήτη

ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΗ ΚΑΙΝΟΤΟΜΙΑ

- ***Κρήτη***: *12% πάνω στην ακαδημαϊκή καινοτομία*
- ***Ευρώπη***: *200% πάνω στην ακαδημαϊκή καινοτομία*

ΕΝΕΡΓΕΙΑ

Παραγωγή τεχνολογίας ενεργειακής μετάβασης

ΨΗΦΙΟΠΟΙΗΣΗ

Αναβάθμιση από ψηφιακό σε τεχνολογικό κόμβο μέσω προσέλκυσης επενδύσεων

ΜΕΤΑΦΟΡΕΣ

Προώθηση πρότυπων «έξυπνων» δικτύων μεταφορών

ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ

Αξιοποίηση επαυξημένης πραγματικότητας σε ξενοδοχεία, μνημεία, φυσικά περιβάλλοντα

ΑΓΡΟΔΙΑΤΡΟΦΗ

Προσαρμογή σπόρων/μεθόδων και ανάπτυξη λύσεων έναντι κλιματικής αλλαγής

ΙΣΟΡΡΟΠΙΑ

Παραγωγή πράσινης ενέργειας σε πλωτές νησίδες

ΕΦΑΡΜΟΣΜΕΝΗ ΚΑΙΝΟΤΟΜΙΑ

Η διάθεση για συνεργασία και επένδυση ενεργοποιεί και τροφοδοτεί την πυραμίδα ανάπτυξης της Κρήτης

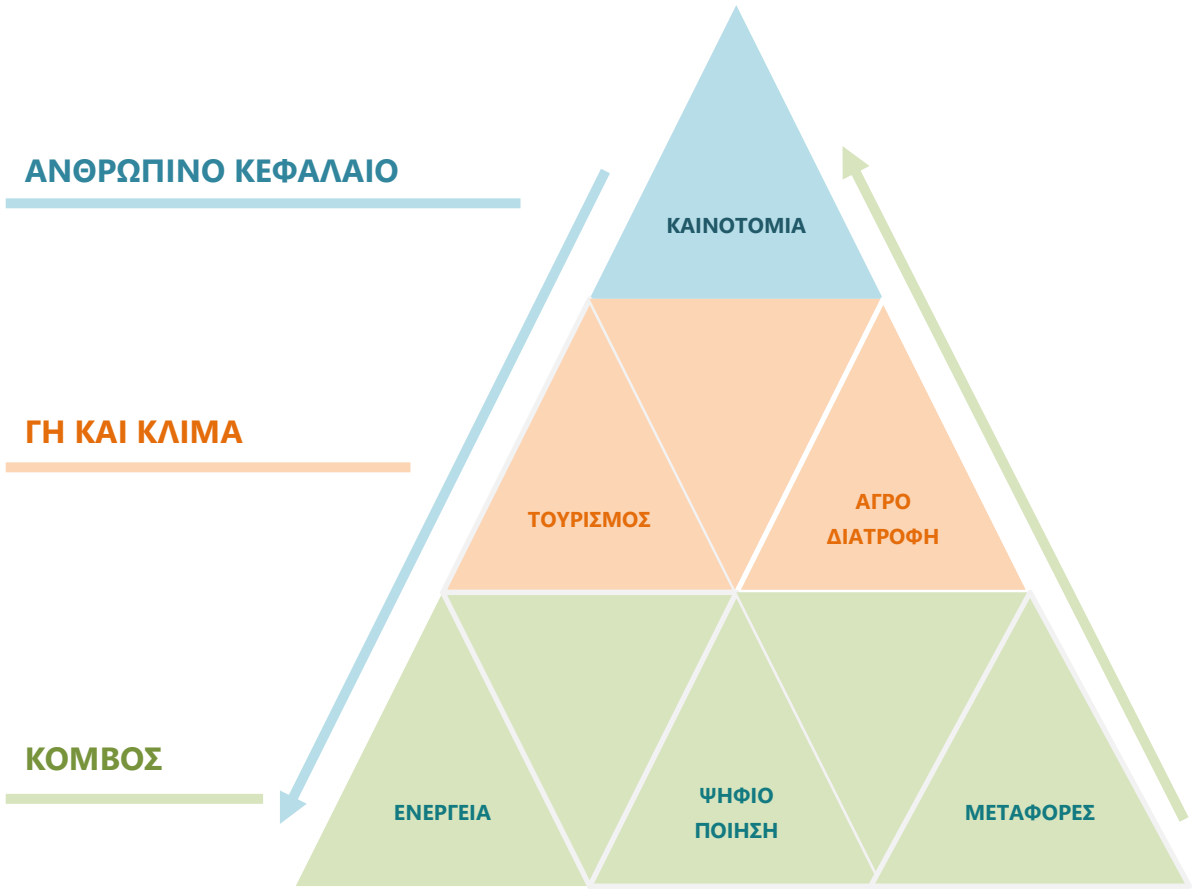

ΚΑΤΑΛΥΤΕΣ ΕΝΕΡΓΟΠΟΙΗΣΗΣ

Διάθεση για συνεργασία
(% ΜμΕ)

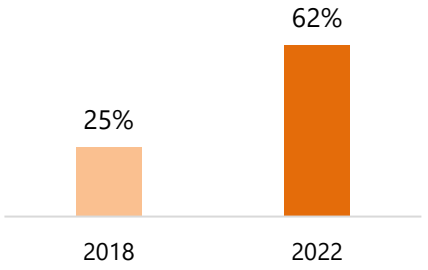

Διάθεση επένδυσης στην επόμενη μέρα
(% ΜμΕ)

Πηγές: Έρευνα ΕΤΕ σε μικρομεσαίες επιχειρήσεις

Disclaimer

Η παρούσα έκθεση καταρτίστηκε από τη Διεύθυνση Οικονομικής Ανάλυσης της Εθνικής Τράπεζας της Ελλάδος, η οποία εποπτεύεται από την Τράπεζα της Ελλάδος και την Επιτροπή Κεφαλαιαγοράς, και προορίζεται αποκλειστικά ως απλή αναφορά για την ενημέρωση έμπειρων και ειδικευμένων επενδυτών, οι οποίοι αναμένεται και θεωρούνται απολύτως ικανοί να λαμβάνουν επενδυτικές αποφάσεις χωρίς να βασίζονται στο περιεχόμενο της έκθεσης, δηλαδή μόνον εφόσον πραγματοποιήσουν ίδια ανεξάρτητη έρευνα σε πηγές της επιλογής τους. Η παρούσα έκθεση δεν συνιστά επενδυτική έρευνα ούτε σύσταση για έρευνα, και ως τέτοια δεν καταρτίστηκε βάσει νομικών απαιτήσεων με σκοπό τη διασφάλιση της ανεξαρτησίας της επενδυτικής έρευνας. Οι πληροφορίες που περιέχονται στην παρούσα έκθεση δεν συνιστούν παροχή επενδυτικών συμβουλών και σε καμία περίπτωση δεν μπορούν να χρησιμοποιηθούν ή να θεωρηθούν σαν πρόταση ή προτροπή για αγορές ή πωλήσεις ή προώθηση προσφοράς ή προτροπής για αγορές ή πωλήσεις ή για συμμετοχή σε σύμβαση αναφορικά με κάθε χρεόγραφο, προϊόν, υπηρεσία ή επένδυση. Οι πληροφορίες ή οι απόψεις που περιέχονται στην παρούσα έκθεση δεν επαρκούν για να στηρίξουν μια επενδυτική απόφαση – και δεν συνιστούν δήλωση ή εγγύηση όσον αφορά τις μελλοντικές επιδόσεις οποιουδήποτε χρηματοπιστωτικού μέσου, πίστωσης, συναλλαγματικής ισοτιμίας ή άλλου μέτρου της αγοράς ή της οικονομίας. Οι επιδόσεις που έχουν σημειωθεί στο παρελθόν δεν αποτελούν αξιόπιστη ένδειξη μελλοντικών επιδόσεων. Δηλώνεται δεόντως ότι τα επενδυτικά προϊόντα ενέχουν επενδυτικούς κινδύνους, μεταξύ των οποίων συγκαταλέγεται ο κίνδυνος απώλειας μέρους ή του συνόλου του επενδυόμενου κεφαλαίου. Η Εθνική Τράπεζα της Ελλάδος και/ή τα συνδεδεμένα με αυτήν πρόσωπα δεν φέρουν καμία απολύτως ευθύνη για τυχόν συνέπειες (συμπεριλαμβανομένης, ενδεικτικά, της άμεσης, έμμεσης ή επακόλουθης ζημίας, της απώλειας κέρδους, και άλλων απωλειών) που προκύπτουν από τυχόν εξάρτηση ή χρήση της παρούσας έκθεσης, και δεν αναλαμβάνουν καμία νομική υποχρέωση έναντι επενδυτή που θα λάβει άμεσα ή έμμεσα την παρούσα έκθεση. Η τελική επενδυτική απόφαση πρέπει να λαμβάνεται από τον επενδυτή, και την ευθύνη για την επένδυση πρέπει να αναλάβει ο επενδυτής.

Όποια στοιχεία έχουν χρησιμοποιηθεί στην παρούσα έκθεση, έχουν ληφθεί από πηγές που θεωρούνται αξιόπιστες, αλλά δεν έχουν επαληθευτεί από ανεξάρτητο φορέα. Λόγω της πιθανότητας λάθους εκ μέρους αυτών των πηγών, η Εθνική Τράπεζα της Ελλάδος δεν εγγυάται για την ακρίβεια, τον επίκαιρο χαρακτήρα ή τη χρησιμότητα οποιασδήποτε πληροφορίας. Οι πληροφορίες και οι απόψεις που περιέχονται στην παρούσα έκθεση υπόκεινται σε μεταβολές χωρίς προειδοποίηση, και δεν υφίσταται υποχρέωση επικαιροποίησης των πληροφοριών και των απόψεων που περιέχονται στην παρούσα έκθεση. Η Εθνική Τράπεζα της Ελλάδος, οι συνδεδεμένες με αυτήν εταιρείες, οι εκπρόσωποί της, τα στελέχη της και/ή το προσωπικό της ή άλλα πρόσωπα που σχετίζονται με αυτήν, δεν αναλαμβάνουν καμία ευθύνη ή υποχρέωση σε σχέση με την ακρίβεια ή την πληρότητα των πληροφοριών που περιέχονται στην παρούσα έκθεση, ή για οποιαδήποτε ζημία, εν γένει, που απορρέει από τυχόν χρήση της παρούσας έκθεσης, συμπεριλαμβανομένων των επενδυτικών αποφάσεων που βασίστηκαν στην παρούσα έκθεση. Η παρούσα έκθεση δεν υποτίθεται ότι περιέχει όλες τις πληροφορίες που μπορεί να χρειάζεται ένας υποψήφιος επενδυτής. Οι αποδέκτες της παρούσας έκθεσης θα πρέπει να αξιολογούν σε ανεξάρτητη βάση τις ειδικές πληροφορίες και απόψεις που περιέχονται σε αυτήν, και να ζητούν τις συμβουλές των επαγγελματιών και οικονομικών συμβούλων της επιλογής τους σε σχέση με οποιοδήποτε επενδυτικό, οικονομικό, νομικό, επιχειρηματικό, φορολογικό, λογιστικό ή κανονιστικό ζήτημα, πριν προβούν σε οποιαδήποτε επένδυση ή πριν πραγματοποιήσουν οποιαδήποτε συναλλαγή σχετικά με πληροφορίες και απόψεις που πραγματεύεται η παρούσα έκθεση.

Η Εθνική Τράπεζα της Ελλάδος Α.Ε. συνέταξε και δημοσίευσε την παρούσα έκθεση απολύτως ανεξάρτητα από οποιαδήποτε συνδεδεμένη με αυτήν εταιρεία και, ως εκ τούτου, όλες οι δεσμεύσεις, απόψεις, προβλέψεις, αξιολογήσεις ή ενδεικτικές τιμές που διατυπώνονται στις εν λόγω εκθέσεις μπορεί να διαφέρουν ουσιαστικά από τυχόν παρόμοιες εκθέσεις οι οποίες εκδίδονται από συνδεδεμένες εταιρείες, και μπορεί να βασίζονται σε διαφορετικές πηγές και μεθοδολογίες. Η παρούσα έκθεση δεν απευθύνεται σε, ούτε προορίζεται για, διανομή προς χρήση από πρόσωπα ή οντότητες που είναι πολίτες ή κάτοικοι ή έχουν έδρα σε οποιαδήποτε τοποθεσία, κράτος, χώρα ή άλλη δικαιοδοσία στην οποία η εν λόγω διανομή, δημοσίευση, διάθεση ή χρήση αντίκειται προς τους σχετικούς νόμους, κανονισμούς ή κανόνες. Η παρούσα έκθεση προστατεύεται από τους νόμους περί πνευματικής ιδιοκτησίας και δεν επιτρέπεται η τροποποίηση, αναπαραγωγή ή αναδημοσίευση ή μεταβίβασή της, είτε άμεση είτε έμμεση, σε οποιοδήποτε τρίτο μέρος, εν όλω ή εν μέρει, χωρίς προηγούμενη γραπτή συγκατάθεση της Εθνικής Τράπεζας της Ελλάδος. Όλες οι απόψεις που διατυπώνονται στην παρούσα έκθεση εκφράζουν με ακρίβεια τις προσωπικές απόψεις του συντάκτη αποκλειστικά, όσον αφορά καθένα και όλα τα θέματα που καλύπτονται. Περαιτέρω, βεβαιώνεται ότι κανένα μέρος της αποζημίωσης του συντάκτη της έκθεσης δεν είχε, ούτε έχει, ούτε θα έχει άμεση ή έμμεση σχέση με τις συγκεκριμένες θέσεις ή τις απόψεις που διατυπώνονται στην παρούσα έκθεση. Όλες οι απόψεις που διατυπώνονται στην παρούσα έκθεση εκφράζουν με ακρίβεια τις προσωπικές απόψεις του συντάκτη αποκλειστικά, όσον αφορά καθένα και όλα τα θέματα που καλύπτονται. Περαιτέρω, βεβαιώνεται ότι κανένα μέρος της αποζημίωσης του συντάκτη της έκθεσης ούτε είχε, ούτε έχει, ούτε θα έχει άμεση ή έμμεση σχέση με τις συγκεκριμένες θέσεις ή τις απόψεις που διατυπώνονται στην παρούσα έκθεση.

ΕΘΝΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ